

УДК 372.881.111.22

РОЛЬ ІНТЕРФЕРЕНЦІЇ В ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ НІМЕЦЬКОЇ МОВИ
ЯК ДРУГОЇ ІНОЗЕМНОЇ ПІСЛЯ АНГЛІЙСЬКОЇ

О.В. Поздняков

ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника»

Стаття присвячена дослідженню специфіки процесів інтерференції при вивченні німецької мови як другої іноземної після англійської. Автор аналізує праці вітчизняних науковців, які стосуються даної проблеми. Німецька мова є сьогодні важливою навчальною дисципліною у вищій школі України, що зумовлено перспективами її використання з економічною, культурною та освітньою метою. При вивченні двох іноземних мов знання першої іноземної мови впливають на процес оволодіння другою. Це явище дефінується як міжмовна інтерференція. Специфіка одночасного (послідовного) вивчення німецької та англійської мов зумовлена їх близькою генетичною спорідненістю. Це виявляється як на рівні словникового складу, так і на рівні вживання відповідних граматичних конструкцій. З іншого боку, наявні лексичні та граматичні відмінності зазначених германських мов спричиняють труднощі при опрацюванні певних тем навчальної програми. В статті виокремлено ефективні шляхи подолання міжмовної інтерференції. Основними з них вважаємо поєднання в процесі викладання демонстрації спільних елементів обох іноземних мов, з одного боку, та наголошення на їх дистинктивних рисах – з іншого.

Ключові слова: міжмовна інтерференція, німецька мова, англійська мова, навчання, словниковий запас, граматики.

Постановка проблеми. Вивченню німецької мови відводиться чимала роль у сучасній вищій школі, що детерміновано низкою географічних і соціальних (не в останню чергу, освітніх) чинників. По-перше, німецька мова має офіційний статус державної у таких високорозвинених європейських країнах, як Німеччина, Австрія, Швейцарія, Бельгія, Люксембург, Ліхтенштейн. Німеччина є найбільшою у світі країною-експортером. Звідси, перспективи міжнародної економічної співпраці передбачають високий рівень мовної підготовки українських фахівців. По-друге, німецька мова є загальнозживаною в Європейському Союзі, посідаючи друге місце за поширеністю в Європі. По-третє, німецька мова є другою за вживаністю мовою науки, а власне Німеччина є країною, котра серед своїх європейських «сусідів» пропонує найбільшу кількість освітніх і культурних програм [3, с. 26]. Це створює відмінні передумови для зростання рівня академічної мобільності студентів та викладачів, підвищення їх кваліфікації та можливості самореалізації завдяки знанням німецької мови.

Як демонструють результати аналізу наукових студій, протягом останніх десятиріч завдяки зміні соціально-політичних умов у нашій країні та нових формам її міжнародних відносин спостерігається значне зростання статусу іноземної мови загалом, відображене зпоміж інших документів у «Загальноєвропейських рекомендаціях з питань

освіти: вивчення, викладання, оцінювання». У останніх зафіксовано, що «... лише шляхом кращого володіння європейськими мовами можна полегшити спілкування та взаємодію між європейськими країнами з різними рідними мовами заради підтримки європейської мобільності, взаєморозуміння і співпраці та подолати упередження і дискримінацію» [12, с. 312].

Таким чином, основною метою навчання німецької мови як другої іноземної вважаються формування комунікативних вмінь і здібностей, а також готовність і бажання брати участь у міжкультурній комунікації і самовдосконалюватися у сфері вивчення іноземних мов. За допомогою німецької мови відбувається розвиток здатності до міжкультурної комунікації, що дозволяє долучитися до духовних цінностей німецькомовних країн [3, с. 29].

За свідченнями дослідників, ще не розроблено підручників для вивчення німецької мови, де було б враховано, що остання вивчається після англійської. Тому перед педагогами постає необхідність самостійної розробки потрібних вправ, завдань чи тестів. Досить часто підготовка таких завдань передбачає залучення й використання студентами при їх вирішенні своїх знань англійської мови як першої іноземної [13].

З іншого боку, у методиці існує думка, що виражає застереження щодо одночасного вивчення двох іноземних мов, зазначаючи негативний аспект їх контакту [15, с. 646]. Справді, у процесі оволодіння новою мовою людина використовує свої знання, уміння і навички мови, яка вивчалась раніше. Результати такого перенесення можуть бути як позитивними, так і негативними, оскільки наявні уміння і навички часто не співпадають з новою мовою, що вивча-

ється. Це явище називається інтерференцією [12, с. 312].

Аналіз публікацій і досліджень вказує на активізацію вивчення актуалізованої в статті проблеми та пошуку шляхів її вирішення. Це стосується, насамперед, праць вітчизняних науковців, педагогів, методистів, дослідження котрих зосереджені на встановленні особливостей вивчення другої іноземної мови у вищій школі [11; 12], вивченні та викладанні німецької мови як другої іноземної [3; 5; 7; 13], виявленні ключових ознак мовної інтерференції [4], розкритті суті проявів міжмовних інтерференційних процесів в навчанні німецької та англійської мов [6; 8; 9; 14].

Метою нашого дослідження є з'ясування специфіки вияву міжмовної інтерференції в процесі вивчення лексики та граматики німецької мови як другої іноземної після англійської. До **завдань** дослідження належать: відображення взаємозв'язку двох аналізованих германських мов, опис явища міжмовної інтерференції та типів її вияву, встановлення дієвих шляхів подолання негативних інтерференційних впливів.

Основний зміст статті. Одним з головних чинників при вивченні німецької мови як другої іноземної після англійської є те, що вони обидві належать до германської групи індоєвропейської сім'ї мов. Звідси – близька генетична спорідненість, виражена в багатьох аспектах. Передусім це простежується у лексиці, особливо на початковому етапі її вивчення. Тут можна помітити чимало відповідностей на рівні всіх частин мови [3, с. 27].

Наприклад, *die Musik – music* (музика); *der Nachbar – neighbour* (сусід); *schwimmen – to swim* (плавати); *warm – warm* (теплий); *lange – long* (довго); *in – in* (в) *тощо*.

Значна подібність спостерігається не лише на рівні кореневих слів, але й композитів.

Наприклад, *der Regenbogen* (*der Regen + der Bogen*) – *rainbow* (*rain + bow*) (*веселка*); *das Badezimmer* (*baden + das Zimmer*) – *bathroom* (*bath + room*) (*ванна кімната*).

Наступним свідченням взаємозв'язку між німецькою та англійською мовами є наявність в обох мовах інтернаціоналізмів (переважно, грецького чи латинського походження) з більшим або меншим ступенем морфологічної асиміляції.

Наприклад, *die Universität* – *university* (*університет*); *das Datum* – *date* (*дата*); *studieren* – *to study* (*навчатись*).

Також високий ступінь подібності притаманний граматичним системам обох германських мов [8]. Наприклад,

- означений та неозначений артикли, вживання дієслова-зв'язки «бути» (*Das ist ein Buch, Das Buch ist interessant. – This is a book. The book is interesting. – Це книжка. Книжка цікава*);

- правильні та неправильні (для німецької мови – сильні та слабкі дієслова) (*trinken* (*trank, getrunken*) – *to drink* (*drank, drunk*) – *нути*);

- синтетичні та аналітичні часові форми, використання допоміжних дієслів (*Mozart starb 1791. – Mozart died in 1791. – Моцарт помер у 1791 році; Ich habe dein Auto repariert. – I have repaired your car. – Я полагодив твою машину*);

- наявність лише одного заперечення в реченні (*Er hat nichts gesagt. – He did not say anything. – Він нічого не сказав*);

- подібність утворення ступенів порівняння прикметників (*billig* (*billiger, am billigsten*) – *cheap* (*cheaper, the*

cheapest) – *дешевий* (*дешевший, найдешевший*). Таких прикладів можна навести чимало.

З іншого боку, як на рівні лексики, так і на рівні граматики й синтаксису між німецькою та англійською мовами можна виокремити чимало відмінностей, які збивають з пантелику в процесі навчання, призводячи до помилок.

На лексико-семантичному рівні варто, на наш погляд, підкреслити наступне. По-перше, вагома частина вокабуляру обох іноземних мов є цілком різною. Наприклад, *das Fenster* – *window* (*вікно*); *die Stunde* – *hour* (*година*); *spielen* – *to play* (*грати*); *gesund* – *healthy* (*здоровий*); *schnell* – *fast* (*швидко*); *weil* – *because* (*тому що*) *тощо*. По-друге, наявність так званих «фальшивих друзів перекладача» – слів та словосполучень, які в різних мовах мають подібну (однакову) морфологічну структуру (форму) та звучання, однак відмінні значення. Типовим прикладом на початковому етапі вивчення німецької мови як другої іноземної після англійської вважаємо дієслово «*bekommen*» (*одержувати*) на противагу англійському «*to become*» (*ставати*). Серед інших пар можна назвати *das Gift* (нім. «отрута») – *gift* (англ. «подарунок»); *ringen* (нім. «боротись») – *to ring* (англ. «дзвонити»); *der Rock* (нім. «спідниця») – *rock* (англ. «скеля») і т.п.

Стосовно граматичних відмінностей на рівні утворення словоформ слід згадати відмінювання в німецькій мові дієслів, іменників та прикметників шляхом зміни артикля чи додавання відповідних флексій, що є нехарактерним для англійської мови. Що стосується порядку слів у німецькому реченні, то він є вільнішим в порівнянні з англійським, де граматична функція слова відповідає його позиції у реченні [8].

Нехтування перелічених вище відмінностей та допущені в результаті цього помилки є виявом негативного впливу міжмовної інтерференції, котра визначається як використання елементів, що належать одній мові, в ситуації, коли письмовий чи усний акт спілкування відбувається з використанням іншої мови [1, с. 18]. Інтерференція є взаємним впливом мовних систем, який виникає у процесі вивчення однієї або одночасного (послідовного) вивчення декількох іноземних мов [14, с. 87]. У першому із зазначених випадків взаємодія відбувається між рідною та іноземною мовами, в другому – між іноземними мовами. Останнє можна пояснити прагненням звести до мінімуму прояв рідної мови, що має наслідком використання навичок, набутих у процесі вивчення першої іноземної мови [6, с. 242]. Наступною причиною значного впливу рівня знань українських студентів з англійської мови на оволодіння німецькою є приналежність української мови до слов'янської групи мов та, як результат, значно нижчий рівень спорідненості з обома аналізованими в статті іноземними мовами.

Вияви міжмовної інтерференції можна класифікувати наступним чином [14, с. 87]:

- використання матеріалу (слів чи словоформ) однієї іноземної мови в контексті застосування іншої. Найчастіше це виявляється шляхом використання лексичних одиниць першої іноземної мови, що є схожими, у другій іноземній відповідно. Наприклад, «*my Freund*» замість «*mein Freund*»;

- створення одиниць із мовного матеріалу системи другої іноземної мови за зразком першої, зокрема, застосування правил однієї мови при утворенні граматичних структур в іншій. Напри-

клад, *Peter kaufed eine große Wohnung* – неправильне вживання претеритальної форми дієслова «*kaufen*», котра в англійській мові утворюється за допомогою суфікса «*-ed*»;

- копіювання моделей системи другої іноземної мови за допомогою засобів першої, як от перенесення синтаксичної структури однієї мовної системи в іншу. Наприклад, *Heute ich habe gesehen einen interessanten Film* – допоміжне дієслово повинно знаходитись на другому місці, а дієприкметникова форма основного – на останньому (і те, й інше в німецькій мові вважається помилкою).

Частотність виникнення інтерференції детермінована такими факторами:

- рівнем мовного розвитку в рідній мові і усвідомленого оволодіння нею;

- рівнем володіння першою іноземною мовою – кращий рівень володіння першою іноземною мовою зумовлює зниження інтерференційних проявів у процесі вивчення другої;

- часовим інтервалом між періодом вивчення обох іноземних мов – довший інтервал зменшує вплив першої іноземної мови на вивчення другої та навпаки [2].

Грамматична інтерференція найбільш поширена на початковому етапі вивчення другої іноземної мови, що детерміновано, зокрема, тим, що для її опанування виділяється, як правило, менше часу, ніж для першої. Це зумовлює вищу інтенсивність заняття, як наслідок – більший обсяг пропонованого навчального матеріалу, стислі пояснення, менше вправ на закріплення та активацію опрацьованих тем [8].

Фахівці дотримуються думки, що дієвим засобом подолання граматичної інтерференції є використання великої кількості вправ з тієї чи іншої теми та повторення у вправах вивченого раніше

матеріалу. У цьому випадку вивчене ефективніше закріплюється, а знання правил перетворюється на навичку [6, с. 243].

Відповідно, серед шляхів подолання небажаної міжмовної інтерференції виокремлюють лексичний та граматичний.

До лексичного шляху належать:

- використання в процесі навчання інтернаціоналізмів, котрі в германських мовах мають переважно грецьке або латинське походження, підкреслення розбіжностей у вимові та написанні відповідників, якщо вони відрізняються;

- створення таблиць і списків відповідності схожих лексичних одиниць обох іноземних мов та використання їх для пришвидшення збагачення словникового запасу;

- звернення уваги на «фальшивих друзів перекладача», їх виокремлення та наголошення на відмінностях у значеннях для німецької та англійської мов відповідно.

У свою чергу, граматичний шлях включає:

- ґрунтовний аналіз граматичних систем двох мов з метою виокремлення аналогій та відмінностей утворення й застосування в них відповідних граматичних категорій;

- розробку належного комплексу вправ для попередження та подолання граматичної інтерференції на основі порівняльного аналізу граматичних структур першої та другої іноземних мов;

- залучення студентів до самостійного порівняння та обговорення мовних явищ, схожих в обох мовах, обґрунтування використання того чи іншого граматичного поняття в одній мові та активізації знань стосовно схожого явища в іншій [14, с. 88].

Варто зазначити, що останнім часом науковці дедалі більше схиляються до

думки щодо позитивних впливів двох іноземних мов у процесі їх одночасного або ж послідовного вивчення. Так, Л.П. Савченко пише про досвід вивчення першої іноземної мови, котрий сприяє розвитку рецептивних і продуктивних умінь під час опанування другої [13]. Важливу роль тут відіграє ступінь спорідненості обох іноземних мов, що прямо пропорційний оптимізації процесу семантизації нового вокабуляру через проведення паралелей з вже вивченим. Водночас, окреслення викладачем ключових дистинктивних рис першої та другої іноземних мов та їх закріплення шляхом виконання студентами відповідних вправ сприяє попередженню й усуненню негативних інтерференційних впливів.

При цьому слід враховувати, що з досвіду вивчення першої іноземної мови студенти ознайомилися з можливими формами вправ та сформували власну стратегію запам'ятовування лексичних одиниць, яку вони використовують для вивчення другої іноземної мови [3, с. 28]. Аналіз механізмів пам'яті свідчить про підвищення ефективності запам'ятовування нового матеріалу, якщо його можна пов'язати з чимось вже відомим. Звідси, доцільною є відмова від заучування напам'ять слів та виразів за відсутності контексту, натомість корисними є знання і досвід, набуті при вивченні першої іноземної мови, а також врахування знань рідної мови [10, с. 5].

Висновки та перспективи. Таким чином, можна стверджувати про можливість оптимізації процесу вивчення німецької мови як другої іноземної після англійської за умов врахування впливу на навчання явища міжмовної інтерференції. Остання відіграє як позитивну, так і негативну роль при опа-

нуванні нової лексики та граматичних конструкцій німецької мови в ході орієнтування на попередньо відомі англійські зразки. Не в останню чергу визначальною є близька генетична спорідненість обох іноземних мов. Ефективними засобами подолання негативного впливу інтерференції лексичним і граматичним шляхами вважаємо поєднання пошуку аналогії та протиставлення. Звідси, викладачеві важливо для досягнення бажаного результату зважати на спільні й відмінні риси обох іноземних мов на морфологічному, лексико-семантичному та синтаксичному рівнях, виокремлювати їх в ході опрацювання відповідних тем програми навчальної дисципліни. Не менш суттєвим є, на наш погляд, вміння студентів застосовувати набуті стратегії вивчення першої іноземної мови для оволодіння другою. Тому рівень знань англійської мови є одним з детермінуючих чинників оптимізації навчання в цьому випадку. Перспективи пропонованого дослідження вбачаємо в можливості використання його результатів при розробці комплексів вправ і завдань для занять з німецької мови як другої іноземної.

Література

1. Алимов В.В. Теория перевода. Перевод в сфере профессиональной коммуникации: учебное пособие [4-е изд., испр.] / В.В. Алимов. – М. : КомКнига, 2006. – 160 с.
2. Башук Н.П. Особливості викладання другої іноземної мови у студентів-лінгвістів [Електронний ресурс] / Н.П. Башук. – 2012. – Режим доступу: <http://modernconf.fl.kpi.ua/uk/node/75>.
3. Бойчевська І. Особливості вивчення німецької мови як другої іноземної у загальноосвітніх навчальних закладах України / І. Бойчевська // Проблеми підготовки сучасного вчителя. – 2014. – № 10(1). – С. 25–30.
4. Валігура О.Р. Систематизація ознак мовної інтерференції / О.Р. Валігура // Нова філософія / за ред. Манакіна В.М. – Запоріжжя: ЗНУ, 2009. – № 36. – С. 104–110.
5. Євенко О.В. Вивчення німецької мови як другої після англійської [Електронний ресурс] / О.В. Євенко. – Режим доступу: english.ucoz.com/documents/Algoritm.doc.
6. Кульчицька Н.О. Особливості явища інтерференції в процесі навчання англійської мови як другої іноземної у філологічному ВНЗ / Н.О. Кульчицька // Збірник наукових праць Бердянського державного педагогічного університету. Серія : «Педагогічні науки». – Бердянськ, 2010. – № 3. – С. 241–245.
7. Кушнерук Р. Основні аспекти викладання німецької мови як другої іноземної [Електронний ресурс] / Р. Кушнерук. – Режим доступу : <http://berezne.lib.rv.ua/berezne/files/pdf-method/deutsch.pdf>.
8. Миськів В.А. Поняття граматичної інтерференції у процесі вивчення англійської мови як другої іноземної [Електронний ресурс] / В.А. Миськів. – Режим доступу : <http://naub.oa.edu.ua/2012/ponyattya-hramatychnoji-interferentsiji-u-protsesi-vyvchennya-anhlijskoji-movy-yak-druhoji-inozemnoji/>.
9. Морська Л.І. Інтерференційні процеси в навчанні граматики англійської та німецької мов майбутніх філологів / Л.І. Морська // Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія : «Педагогіка». – 2014. – № 3. – С. 130–134.
10. Мукатаєва Н.М. Організація навчально-виховного процесу з іноземних мов у 2013/2014 навчальному році (інструктивно-методичний лист) / Н.М. Мукатаєва, Е.О. Осипенко. – Миколаїв, 2013. – 45 с.
11. Ружин К.М. Особливості статусу і змісту навчання іноземної мови як другої спеціальності на факультетах іноземної філології вищих навчальних закладів / К.М. Ружин // Актуальні проблеми педагогіки: методика, теорія і практика : зб. наук. пр. – Горлівка, 2006. – Вип. 3. – Ч. I. – С. 240–251.
12. Ружин К.М. Специфіка вивчення другої іноземної мови у вищій школі / К.М. Ру-

жин, О.А. Каніболоцька // Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія : «Філологічна». – 2014. – Вип. 48. – С. 312–314.

13. Савченко Л.П. Особливості викладання німецької мови як другої іноземної у загальноосвітніх навчальних закладах [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.narodnaosvita.kiev.ua/Narodna_osvita/vupysku/1/statti/4savchenko/4savchenko.htm.

14. Тусик Н. Особливості прояву явища міжмовної інтерференції в процесі вивчення іноземних мов у загальноосвітніх навчальних закладах / Н. Тусик // Нова педагогічна думка. – 2014. – № 3. – С. 86–88.

15. Чорна С.С. Особливості навчання другої іноземної мови студентів немовних спеціальностей / С.С. Чорна // Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітніх школах. – Вип. 33(86). – Запоріжжя, 2013. – С. 646–651.

Pozdniakov O.V. THE ROLE OF INTERFERENCE IN THE PROCESS OF LEARNING GERMAN AS A SECOND FOREIGN LANGUAGE AFTER ENGLISH. *The article dwells on the processes of interlingual interference by learning German as a second language after English. The author analyses the works of domestic scientists concerning this issue. German is now an important discipline in high school of Ukraine because of prospects of its use for economic, cultural and educational purposes. By learning two foreign languages the skills in the first foreign language influence the process of acquiring the second foreign language. This phenomenon is defined as interlingual interference. Specificity of simultaneous (consecutive) learning German and English is determined by their close genetic relationship. It is noticeable both at the level of vocabulary and by using certain grammar constructions. On the other hand, existing lexical and*

grammatical differences in aforementioned Germanic languages cause difficulties for learning some topics. Most vocabulary in both foreign languages is quite different. Grammatical interference is most common at the initial stage of learning the second foreign language. The frequency of interference occurrence is determined by the level of knowledge of native language, the level of acquisition of the first foreign language, time interval between the periods of learning both languages. In this respect, it should be mentioned that experience acquired during learning the first foreign language is a positive factor for reducing the number of errors by learning the second foreign language. The article singles out effective ways for overcoming interlingual interference. Thus, a teacher has to combine demonstrating common elements of both foreign languages with emphasizing their distinctive features.

Keywords: *interlingual interference, German, English, learning, vocabulary, grammar.*

Поздняков А.В. РОЛЬ ИНТЕРФЕРЕНЦИИ В ПРОЦЕССЕ ИЗУЧЕНИЯ НЕМЕЦКОГО ЯЗЫКА КАК ВТОРОГО ИНОСТРАННОГО ПОСЛЕ АНГЛИЙСКОГО. *Статья посвящена исследованию специфики процессов интерференции при изучении немецкого языка как второго иностранного после английского. Автор анализирует труды отечественных ученых, касающиеся данной проблемы. Немецкий язык является сегодня важной учебной дисциплиной в высшей школе Украины, что обусловлено перспективами его использования с экономической, культурной и образовательной целью. При изучении двух иностранных языков знания первого иностранного языка влияют на процесс овладения вторым. Это явле-*

ние определяется как межъязыковая интерференция. Специфика одновременного (последовательного) изучения немецкого и английского языков обусловлена их близким генетической родством. Это проявляется как на уровне словарного состава, так и на уровне использования соответственных грамматических конструкций. С другой стороны, имеющиеся лексические и грамматические различия указанных германских языков вызывают трудности при работе над определенными темами учебной

программы. В статье выделены эффективные пути преодоления межъязыковой интерференции. Основными из них считаем сочетание в процессе преподавания демонстрации общих элементов обоих иностранных языков, с одной стороны, и акцентирование на их дистинктивных чертах – с другой.

Ключевые слова: межъязыковая интерференция, немецкий язык, английский язык, обучение, словарный запас, грамматика.